

Fagus sylvatica

13

Beuk

De Althæa Pers

AS

BLAD

BLOEIWIJZE

BIJPRODUCT

STUIFMEEL

WORTEL

ZAAD

ZOMERTAK

HOUT

SCHORS

VRUCHT

GASTEN DIERLIJK

GASTEN PLANTAARDIG

TAKDOORSNEDE

WINTERTAK

Fagus sylvatica

Beuk

De beuk: voor de één een onbeschreven blad, voor de ander een volgeschreven stam. Geen andere boom is, dankzij zijn zachte, gladde bast, zo vol gekerfd met liefdesverklaringen, namen en data. Veel mensen maakten ooit een bedevaart naar de plek waar het ooit begon en waren dan zeer teleurgesteld. Hun *ik hou van jou, Marie* staat na al die lange jaren nog steeds op neushoogte van de stam en is niet, net als hun geluk, doorgegroeid tot hemelse hoogte.

¶ Het woord *beuk* is klankwettig via *bôk(ð)* ontstaan uit het West-Germaanse *bókiôn*. De plaats van ontstaan is de Veluwe. Daarnaast heeft er in een aantal Saksische provincies een identieke ontstaansgeschiedenis plaats gevonden. *Bôk(ð)* heeft een dubbele betekenis. Het betekent zowel boek als boom. Deze gemeenschappelijke betekenis stamt waarschijnlijk uit de tijd dat in beukenschors runentekens werden gekerfd. In het Duitse woord *Buchstaben* vinden we ook een verband van beuk en boek. De oud-Germaanse betekenis van beuk/boek is: lot of dat wat toebedeeld is, en legt een verband met het gebruik van beukenstaafjes bij toekomstvoorspellingen. Verder vinden plaatsnamen als Boekel en Boekelo hun oorsprong in de beuk.

¶ De beuk stamt uit de familie van de napjesdragers, waar ook de eik en de tamme kastanje toe behoren. De naam *napjesdragers* komt van een uitgroeisel aan de voet van de vrouwelijke bloemen, het zogenaamde napje. Later in de groei omgeeft het napje de afzonderlijke of gezamenlijke vruchten geheel of gedeeltelijk: het hoedje van de eikel, de bolster van de tamme kastanje of, zoals in dit geval, het beukenootje.

¶ De beuk is een indrukwekkende, hoge boom met een dichte kroon. Een hoogte van veertig meter is daarbij geen uitzondering. Beuken worden niet echt oud. Meestal wordt een leeftijd bereikt van 150 jaar. Maar een heel enkele keer wordt nog wel een beuk van zo'n driehonderd jaar aangetroffen. Enkele kilometers ten zuidwesten van Dieren vinden we bij kasteel Middachten de restanten van de oude Middachter Allee, een prachtige, historische beukenlaan, die in de laatste oorlog is verwoest. Onder die restanten vinden we enkele van de oudste beuken van ons land. Op een oude plattegrond zien we dat deze beuken in 1733 zijn aangeplant. De dikste exemplaren halen tegen de vijf meter in omvang. Meerdere beuken zijn 44 meter hoog of hoger. De allerhoogste is 48,5 meter en is daarmee de hoogste, nauwkeurig gemeten boom van Nederland. De meting is verricht met een digitale hypsometer. De Middachter Allee is inmiddels weer beplant met vijftig jaar oude beuken.

¶ De beuk bloeit slechts één keer in de vijf tot tien jaar. De bloeitijd is in de maand mei. Hij is eenhuizig, dus de mannelijke en de vrouwelijke bloemen bloeien

aan dezelfde boom. De bestuiving vindt plaats door de wind. Pas vanaf de leeftijd van vijftig jaar begint de vruchtzetting goed op gang te komen. De driekantige, bruine nootjes bevinden zich in een stekelig omhulsel dat met vier klepjes open valt. Er zitten meestal twee, soms drie nootjes bij elkaar.

¶ De beuk is een trage groeier. De groei is het sterkst tussen het tiende en het veertigste jaar en duurt voort tot om en nabij het honderdste jaar. Tijdens de groei richt zich een grote zijtak op. Deze dringt de oorspronkelijk hoofdtak opzij en die wordt dan zijtak. De nieuwe hoofdtak zorgt voor de verdere hoogtegroeï van de stam. Dit verschijnsel herhaalt zich, waardoor de stam een enigszins zigzaggende vorm heeft. In het bos groeiende beuken hebben meestal een lange, kale stam met een hoge kroon. Het verhaal gaat dat de kunstenaars die de Gotische kathedralen ontwierpen, het beukenbos tot voorbeeld hadden genomen.

¶ De grond onder de beuken is verend door alle afgevallen bladeren. Na enige jaren zijn deze verworden tot humusrijke aarde. De bladeren van één tak staan afwisselend in twee rijen en horizontaal in hetzelfde vlak, zodat ze elkaar geen zonlicht afsnoepen. Het blad is ovaal met een spitse top, licht getand en met een korte steel. In het voorjaar is het lichtgroen en rimpelig, maar later glanzend donkergroen.

¶ Het hout van de beuk is geelroodachtig van kleur. Het wordt veel gebruikt in de meubelfabricage en voor parketvloeren. Het hout is hard, vrij zwaar, zeer sterk en heel fijn, met een dichte en regelmatige structuur.

Het is in hete stoom gemakkelijk te buigen. Op die manier worden er veel gebogen meubels van gemaakt, zoals onder andere de Weense Thonetstoelen. Van oudsher spelen beukenhoutkrullen een grote rol bij de azijnbereiding. En het is het beste brandhout; vroeger werd dit gebruikt voor het maken van houtskool. Verder is beukenhout lang het materiaal geweest voor de vervaardiging van drukletters en houtsneden.

¶ Er bestaan niet zoveel zegswijzen waarin de beuk een rol speelt. Het is echter wel een boom die zijn naam heeft gegeven aan het werkwoord *beuken*. Dit heeft alles te maken met het feit dat het harde beukenhout eeuwenlang werd gebruikt om bijvoorbeeld vlas mee te beuken. En zo kunnen ook nog vandaag de dag de golven tegen het havenhoofd beuken.

¶ Beukennotjes worden veel gegeten door de dieren en vogels van het bos: eekhoorns, zwijnen, muizen, eksters. Voor ons zijn ze in verse toestand niet geschikt voor consumptie, althans niet in grote hoeveelheden, vanwege de aanwezigheid van de zwak giftige stof fagine. Deze veroorzaakt hoofdpijn en misselijkheid, vaak voorafgegaan door een buitengewone vrolijkheid. Zoals Jacob van Maerlant al zei:

*'Sine vrucht es soete in den mont
maer quaat ter berst in alre stont'*

Vindplaats: Mijnbouwstraat, Delft

